

велику кількість скарг, які зрештою спричинили заборону на саєнтологічну рекламу. Правда, після апеляції конфесії у 1996 році, заборона була знята.

З кінця 70-х років м.ст. було декілька судових тяжб, в які була втягнута досить незначна кількість новітніх релігійних рухів. Ці процеси, в основному, стосувались чотирьох сфер: образ на адресу новітніх релігійних рухів з боку засобів масової інформації, статус благодійницької організації, дозвіл на будівництво декількох об'єктів та право батьків на виховання дітей в релігійній спільноті. Деякі новітні релігійні рухи мали успіх. У 1996 році Міжнародна громада свідомості Крішні отримала дозвіл на будівництво додаткової дороги до одного із своїх храмів. Мати з групи „Сім'я» одержала підтвердження свого права на виховання сина в общині; в інших випадках успіх був на боці опонентів новітніх релігійних рухів. Так, Церква об'єднання на початку 80-х років м.ст. програла процес проти газети «Дейлі Мейл», яка звинувачувалася її членом у навмисній шкоді його репутації; проте Верховний суд Великобританії відхилив намагання позбавити Церкву об'єднання статусу благодійницької організації. В 1999 році Церква саєнтології програла апеляцію на рахунок відмови в реєстрації її як благодійницької (релігійної) організації. Вона продовжує й в подальшому свою діяльність як комерційна організація.

Хоча британські традиційні релігії проявляють занепокоєння щодо певних аспектів діяльності деяких новітніх релігійних рухів, вони все ж віддають перевагу побудові своєї політики не на основі сенсаційних викриттів у засобах масової інформації, а на основі прямих контактів із самими рухами та серйозних наукових досліджень, виконаних університетськими науковцями.

Література

1. Єленський Віктор. Релігія після комунізму (Україна в центрально-східноєвропейському контексті). – К., 2002 – С.116.
2. Berger Peter. A Far Glory: The Quest for Faith in an Age of Credulity. – New York, 1992.
3. Bruce Steve. Religion in Modern Britain. – Oxford University Press, 1995.
4. Weigel George. Roman Catholicism in the Age of John Paul II // The Desecularization of the World. Resurgent religion and World Politics. (Ed. by P.L.Berger). — Washington, 1999.
5. Wilson B. and Cresswell J. New Religious Movements: Challenge and Response. – London, 1999.
6. Facts about Women & Men in Great Britain. Manchester, Equal Opportunities Commission. – Arndale Centre, 2007.
7. Wolfe John. God and Greater Britain: Religion and National Life in Britain and Ireland, 1843-1945. – London, 1994

С. ПРОДИВУС ■

ПРОБЛЕМА МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН У ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ

Проблема міжконфесійних відносин є, мабуть, однією з вічних тем. Де стикаються інтереси хоча б двох людей – ця тема постає як актуальна. У час великого різноманіття релігійних спільнот, значної кількості їх напрямів питання міжконфесійних відносин залишається досить гострим.

Передвиборчі програми політичних партій, по суті, відображають їхнє сприйняття та бачення цих проблем суспільством. На жаль, партії, що були у виборчому бюлетені позачергових виборів 2007 року, на питання міжконфесійних відносин майже не звернули уваги. Це може свідчити про таке. Або в Україні немає взагалі ніяких проблем у сфері міжконфесійних відносин, через те, що все настільки розписано і давним давно справно працює, то проблема говорити про це відпадає сама собою; або суспільство мало знайоме зі сферою міжконфесійних відносин, а міжконфесійні суперечки відбуваються лише у кабінетах за закритими дверима і члени релігійних громад абсолютно не втягнені у питання «з'ясування відносин»; або, що є найбільш вірогідним, наша політична еліта мало цікавиться питаннями життя свого народу, хоча саме цей народ і вибирає цю еліту задля представлення своїх інтересів, розв'язання своїх наболілих проблем.

Тривожним вбачається те, що окремі партії у своїх передвиборчих програмах відкрито

заявили про свою підтримку та сприяння деяким релігійним течіям. Наприклад, Комуністична партія України, поряд із гарантуванням свободи совісті та віросповідання, наголошує на недопущенні знищення канонічного православ'я. Партія «Наша Україна-Народна Самооборона» гарантує «дотримання свободи віросповідання і шанобливе ставлення до прагнення мільйонів громадян щодо утвердження єдиної помісної православної церкви». Своєю підтримкою та сприянням діяльності деяким релігійним конфесіям політичні партії не те, що не сприяють міжконфесійному діалогу, більше того – сприяють міжконфесійним конфліктам. За умови, що якійсь одній релігійній конфесії надається більше привілеїв, інші сприймають це як обмеження своїх власних прав, що породжує прагнення добитися й собі аналогічних привілеїв, а це, у свою чергу, створює ситуацію конфлікту та напруження. Особливо це небезпечно тоді, якщо партія, яка підтримує певну конфесію, пройшла не тільки до місцевої ради, а й у парламент. Тоді конфлікт поглиблюється, адже вона вже в змозі сприяти цим конфесіям не лише на регіональному, а й на вседержавному рівні.

Турбує сьогодні те, що деякі партії розв'язання всіх проблем релігійного характеру вбачають чомусь в об'єднанні різних конфесій або церков. На таких позиціях стоїть, зокрема, партія «Свобода», у передвиборчій програмі якої написано: «Партія вважає за необхідне, щоб українське суспільство досягнуло ідейної, мовної і релігійної єдності: де ідейна єдність формуватиметься на основі ідеї українського патріотизму, мовна – на основі української мови, а релігійна – на єдності всіх традиційних християнських конфесій».

Лише «Партія регіонів» задля гармонізації конфесійних відносин і активізації ролі духовних цінностей у житті суспільства передбачила у своїй передвиборчій програмі конкретні напрями роботи:

- «сприяння міжконфесійному діалогу в українському суспільстві;
- забезпечення у кожному регіоні рівних можливостей для діяльності всіх конфесій;
- невтручання державних органів у справи релігійних організацій;
- узгодження загальнонаціональних та релігійних інтересів у процесі становлення мережі релігійних організацій в Україні;
- розвиток релігійно-інституційної інфраструктури етноконфесійних спільнот;
- протидія проникнення в Україну деструктивних культів. Єдність – через розмаїття, а не уніфікацію!»

Позитивним вбачається те, що партія не втягує державні органи у справи релігійних конфесій. Безперечно, існують ситуації, коли держава може справити позитивний вплив на перебіг переговорів конфліктуючих сторін, проте може й зашкодити, відкинувши вирішення проблеми не на один рік. У будь-якому випадку, сфера міжконфесійних відносин дуже делікатна, а тому потребує великої уваги, обізнаності, тактовності і ні в якому разі не дозволяється державі виходити за рамки своєї компетенції, якими б багатобічними не видавалися в той чи інший момент такі дії. У який спосіб все ж таки можлива співпраця, то чітко описує Соціалістична партія України: «Співпраця держави і церкви має місце тією мірою, якою віруючі, будучи громадянами держави, підпорядковані її законам і потребують її захисту та підтримки для задоволення своїх релігійних потреб». «Блок Юлії Тимошенко» також допускає спільну працю держави та релігійних організацій, правда, у соціальній сфері, а саме: «Об'єднаємо зусилля держави, громадянського суспільства і релігійних конфесій у боротьбі проти безпритурності, алкоголізму та наркоманії, СНІДу, проституції та злочинності. Програми з цих проблем будуть підтримуватися коштами бюджету».

Досить чітко виклала свої погляди на питання міжконфесійних взаємин Соціалістична партія України: «Дотримується свобода совісті, повага до почуттів віруючих і атеїстів. Не допускається використання релігії в політичних цілях, для розпалювання міжнаціональних конфліктів, світоглядної нетерпимості, ворожнечі та ненависті між прихильниками різних конфесій, а також між віруючими і атеїстами. Підтримуються канонічні і традиційні конфесії, стримується поширення агресивних і модерністських сект... Суспільство – це єдність соціального, економічного, політичного, релігійного, культурного, етнічного та іншого розмаїття. Абсолютизація і переважання будь-яких з цих форм за рахунок інших, як і інтересів будь-яких груп населення на шкоду іншим, є неприпустимими і небезпечними».

У позачергових виборах до Верховної Ради України взяло участь 20 політичних партій та блоків. Коло питань, пов'язаних з проблематикою свободи совісті та віросповідання, ролі релігії в суспільному житті, державно-церковні відносини у передвиборчих програмах не посіли ж одного з ключових місць. Більше того, є партії, які взагалі обминули це питання.

Багато партій та блоків у своїх передвиборчих програмах обмежились зазначенням свого в загальній формі висловленого прагнення сприянню розвитку духовності українського народу, оновленню духовності, духовному відродженню тощо. Проте ніхто з них чітко не окреслив, що партія (блок) розуміє під цим поняттям. Виходячи із суміжних статей програм, можна зробити чіткий висновок, що партії (блоки) самі до кінця не усвідомлюють значення терміна, яким оперують. Тому використовують його побіжно, однобічно і без

будь-якого розтлумачення. Так, зокрема, у пункті 8 передвиборної програми партії Л. Супрун «Український регіональний актив» записано: «Посилену увагу приділити підтримці й розвитку національної духовності та культури». Проте під національною духовністю і культурою розуміються лише заклади культури, творчі об'єднання, окремі митці, національна культурно-мистецька продукція. У контексті цього й останній підпункт програми: «Сприяти створенню механізму забезпечення активного протистояння тотальній комерціалізації духовної сфери».

Щодо такого важливого питання нашого сьогодення (та й не тільки нашого) як державно-конфесійні відносини та пріоритети державної політики щодо церкви, від яких напряму залежать міжконфесійні відносини, то тут партії не були багатослівними. СПУ процитувала Конституцію України, а саме: «Церква відокремлена від держави, школа – від церкви». Проте, як вище зазначалося, партія вбачає можливість не контролювати церкву, а співпрацювати з нею у певних сферах. Це є свідченням того, що філософія відносин держави і церкви змінюється і що є шанс у недалекому майбутньому підняти державно-церковні відносини на новий рівень.

Питання внутрішньоправославних проблем було виокремлене з-поміж інших, але лише двома партіями: НУ-СО («Гарантуємо... шанобливе ставлення до прагнення мільйонів громадян щодо утвердження єдиної помісної православної церкви») та Комуністичною партією («Не допустимо знищення канонічного православ'я»). Той факт, що більшість партій не звернулися до цієї проблеми, може свідчити лише про те, що сьогодення ситуація у православ'ї є дуже складною та напруженою і у найближчій перспективі якогось виходу з неї партії (блоки) не бачать. А може і взагалі вони не віднаходять проблему в церковному поділі православ'я України і вважають його функціонування як поліцерковного явища нормальним станом. Бо ж не тільки православ'я в Україні поділене на декілька, навіть ворогуючих між собою, спільнот і не може існувати якоесь церковнооб'єднане православ'я при нашій поліетнічності і відмінності історичної традиції різних регіонів.

Цікавим видається положення передвиборчої програми партії Народної довіри: «За збереження культурного, релігійного, національного спадку українського народу». Під «релігійним спадком» очевидно слід розуміти сьогоденний стан міжконфесійних та державно-конфесійних відносин. Проте далеко не кожна релігійна громада визнає сьогоденний стан речей як задовільний. На часі є не тільки зміна деяких положень нашого законодавства, а й належне виконання та дотримання його «на місцях», у кожному конкретному випадку.

Загалом, релігійне питання, не кажучи вже про один з його сегментів – міжконфесійні відносини, не відіграло вагомої ролі у цих позачергових виборах. На жаль, більшість партій навіть не висловили своє бачення пов'язаних з релігією питань. А з тих, хто все-таки виокремив з-поміж інших своє ставлення до релігійних проблем, лише одиниці окремо зупинилися на висвітленні свого бачення вирішення міжконфесійних конфліктів, сприяння міжконфесійному порозумінню та гармонізації міжконфесійних відносин.

Х. МАНЖАЛІЙ ■

ПСИХОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ: НЕОХРИСТИЯНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У сучасній науці поняття «конфлікт» все частіше вживається в інтерпретації С. Гантингтона, який вважав, що «в світі, що народжується, основним джерелом конфліктів буде вже не ідеологія і не економіка. Найважливіші межі, що розділяють людство, і переважаючі джерела конфліктів визначатимуться культурою... Зіткнення цивілізацій стане домінуючим чинником світової політики. Лінії розлому між цивілізаціями – це і є лінії майбутніх фронтів»¹.

Україна завжди знаходилась на перехресті двох культур та релігій – Сходу і Заходу, що було зумовлено самою географією країни. В ній співіснували представники ісламу і християнства, православ'я і католицизму. Тому, доречним є питання, наскільки Україна

■ Христина Манжалій, аспірантка Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

¹ Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. – 1994. – № 1. – <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/41216>